

جغرافیا و توسعه شماره ۳۵ تابستان ۱۳۹۳

وصول مقاله: ۱۳۹۱/۲/۳

تأیید نهایی: ۱۳۹۱/۱۲/۳۰

صفحات: ۴۸-۳۳

برنامه‌ریزی و مکان‌یابی بهینه تسهیلات و زیرساخت‌های گردشگری شهری با استفاده از GIS موردشناسی: شهر سمنان*

دکتر عیسی ابراهیم‌زاده^۱، دکتر معصومه حافظ‌رضازاده^۲، مرضیه دارائی^۳

چکیده

این مقاله توزیع فضایی- مکانی مراکز اقامتگاهی و پذیرایی گردشگری شهری را با تأکید بر شهرهای تاریخی و چگونگی بهینه‌گزینی آن را بر اساس مدل‌های آشورت، تنبریگ و گنز مورد بررسی و آزمون قرار داده است. یافته‌های این پژوهش به روش توصیفی- تحلیلی با بهره‌گیری از مطالعات اسنادی و میدانی، تهیه و تحلیل گردیده است. نتایج یافته‌ها با بهره‌گیری از محیط SPSS و آزمون T-test تحلیل شده و نشان می‌دهند که علیرغم وجود جاذبه‌های فراوان تاریخی و فرهنگی شهر سمنان و واقع شدن آن در گذرگاه معروف ابریشم و محور ترانزیتی ریلی تهران- مشهد، لیکن به جهت توزیع فضایی- مکانی نامتناسب منابع و تسهیلات گردشگری در این شهر، استفاده‌ی بهینه‌ای از پتانسیل‌ها و کارکردهای موجود، به عمل نمی‌آید. همچنین تحلیل یافته‌ها نشان می‌دهد که طبق مدل آشورت و تنبریگ، جاذبه‌های شهری و تجاری، محدوده مرکزی شهر و بخش تاریخی آن را پوشش می‌دهد، در حالی که مکان‌یابی تأسیسات اقامتی و پذیرایی در محور خیابان‌های اصلی ورود و خروج مسافران شکل گرفته است و دسترسی مناسب به جاذبه‌ها را برای گردشگران فراهم نمی‌نماید. اینک در این مقاله با بهره‌گیری از محیط GIS، به مکان‌یابی بهینه‌ی مراکز اقامتی و پذیرایی در این شهر پرداخته و راهبردها و پیشنهادات لازم جهت بهبود فضای گردشگری شهر سمنان و جذب هر چه بیشتر گردشگران به شهر، در آن ارائه گردیده است. کلیدواژه‌ها: توسعه گردشگری، مکان‌یابی بهینه، مراکز اقامتی و پذیرایی، سمنان، GIS.

iazh @ gep.usb.ac.ir
violet04031999@yahoo.com
Daraei@hamoon.usb.ac.ir

۱- دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری - منطقه‌ای، دانشگاه سیستان و بلوچستان

۲- استادیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زاهدان

۳- دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد زاهدان (نویسنده مسؤل)

* این مقاله برگرفته از پایان‌نامه کارشناسی ارشد تحت عنوان "برنامه‌ریزی توسعه توریسم شهری با تأکید بر مکان‌یابی بهینه منابع و تسهیلات آن با بهره‌گیری از GIS، مطالعه موردی: شهر سمنان" می‌باشد.

مقدمه

گردشگری یکی از پویاترین فعالیت‌های اقتصادی عصر حاضر است، که نقش مهمی در توسعه پایدار محلی ایفا می‌کند. این صنعت از طریق ترکیب و به‌کارگیری همزمان منابع داخلی و خارجی منافع اجتماعی، اقتصادی، زیست محیطی و فرهنگی زیادی را به دنبال دارد (براهیم‌زاده و آقاسی‌زاده، ۱۳۸۸: ۱۲۸-۱۰۷).

امروزه توسعه گردشگری در همه‌ی عرصه‌ها، چه در سطح ملی و منطقه‌ای و چه در سطح بین‌المللی مورد توجه برنامه‌ریزان دولتی و شرکت‌های خصوصی قرار گرفته است. صنعت گردشگری، نظام منسجمی است که عناصر آن لازم و ملزوم یکدیگر می‌باشند. به گونه‌ای که جاذبه‌های گردشگری به تنهایی موجبات سفر یا رونق این صنعت را فراهم نمی‌کنند، بلکه امکانات و شرایط برای جابه‌جایی و اقامت گردشگران نیز باید فراهم باشد. از طرف دیگر، اگرچه اسکان در اقامتگاه‌ها هدف اصلی یک گردشگر نیست، اما بدون فراهم بودن امکانات اقامتی، رغبتی برای دیدار از یک جاذبه نیز ایجاد نمی‌شود. بنابراین تقاضا برای استفاده از امکانات اقامتی یک تقاضای مشتق شده است (رنجبریان و زاهدی، ۱۳۸۹: ۱۰۰).

فراهم کردن امکانات اقامتی که صنعت هتل‌داری را به وجود می‌آورد، شامل تسهیلاتی است که یکی از بخش‌های پویای گردشگری را تشکیل می‌دهد. از آنجا که این‌گونه تسهیلات عامل مؤثری برای تقویت گردشگری محسوب می‌گردد، اهمیت دادن به آن‌ها باید مورد توجه قرار گیرد (تقوایی و اکبری، ۱۳۸۸: ۲۱۸). با توجه به اینکه مراکز اقامتگاهی به صورت دوسویه با آژانس‌ها، جاذبه‌ها و مقاصد قبل و بعدی گردشگر در ارتباط می‌باشد و نقش مهمی در افزایش ماندگاری گردشگر در مقصد دارد (موحد، ۱۳۸۷: ۱۰۶) و نیز موقعیت این مراکز، از مهم‌ترین عوامل موفقیت آن به

شمار می‌رود، باید مکان‌یابی این مراکز اصولی و دقیق صورت گیرد و در محلی احداث شود که در دید و دسترس مسافران باشد و حتی‌الامکان در نزدیکی جاده‌ی اصلی و تقاطع جاده‌ها، فرودگاه‌ها، مراکز تجاری و صنعتی و یا تفرجگاه‌ها باشد (تقوایی و اکبری، ۱۳۸۸: ۲۱۹). برای توسعه موفق گردشگری، وجود زیرساخت‌های مناسب ضروری است، و به ویژه برای کشورها و مناطق کمتر توسعه‌یافته که اغلب زیرساخت‌های محدودی دارند، وجود و گسترش آن، عاملی حیاتی به شمار می‌رود (Anskeep, 1991: 119).

شهر سمنان هم مانند بسیاری دیگر از شهرهای ایران، یکی از مناطقی است که دارای جاذبه‌های گردشگری فرهنگی و تاریخی فراوانی است و جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی، ظرفیت‌های مطلوبی در اختیار دارد. یکی از ابتدایی‌ترین و در عین حال ضروری‌ترین نیازهای این منطقه، توسعه زیرساخت‌های گردشگری از جمله مراکز اقامتی و پذیرایی است.

روش‌شناسی پژوهش

شیوه‌ی انجام این پژوهش، به لحاظ روش توصیفی-تحلیلی و از نظر هدف کاربردی است. اطلاعات مورد نیاز، از منابع متعدد کتابخانه‌ای و نیز مطالعات میدانی با استفاده از دو نمونه پرسشنامه برای گردشگران و شهروندان براساس طیف پنج‌گزینه‌ای لیکرت، گردآوری گردید. اطلاعات توصیفی با استفاده از نرم‌افزار SPSS و آزمون T-test به اثبات رسیدند و اطلاعات مکانی مورد نیاز نیز از نقشه‌های سازمان نقشه‌برداری در مقیاس ۲۵ هزار و ۵۰ هزار و نیز نقشه‌ی کاربری‌های شهر سمنان از اداره‌ی راه و شهرسازی، و همچنین مطالعات میدانی صورت گرفته به دست آمده است. بدین صورت که ابتدا نقشه‌های موجود بعد از زمین مرجع نمودن با استفاده از نرم‌افزار ArcGIS رقمی شده‌اند و سپس

برای نمونه‌گیری از گردشگران انفرادی، حجم نمونه ۲۰۰ نفر انتخاب گردید. به‌طور کلی از ۲۰۰ پرسش‌نامه‌ی جمع‌آوری شده، ۱۰۰ پرسش‌نامه به دلیل ناقص بودن و یا بی‌پاسخ بودن بعضی سؤالات و یا این که توسط گردشگرانی که به صورت گروهی مسافرت کرده بودند، حذف گردید. روایی پرسشنامه‌ها، ابتدا با مروری جامع بر ادبیات تحقیق، توسط اساتید، خبرگان دانشگاهی و کارشناسان حوزه‌ی گردشگری تأیید گردید. پایایی پرسشنامه‌ها نیز با انتخاب مؤلفه‌های مورد نظر، با استفاده از روش آلفای کرونباخ و توسط نرم‌افزار SPSS، ضریب ۰/۹۰۱ به دست آمد.

فرضیات تحقیق

- ۱- به نظر می‌رسد که مراکز اقامتی و پذیرایی گردشگری در شهر سمنان از توزیع مناسب در محدوده‌ی جاذبه‌ها برخوردار نمی‌باشند.
- ۲- به نظر می‌رسد با استفاده از GIS می‌توان بهترین مکان برای احداث مراکز اقامتی و پذیرایی در شهر سمنان را مشخص نمود.

مبانی نظری و پیشینه‌ی تحقیق

صنعت توریسم، نقش بسزایی در رشد اقتصادی و نمایاندن پیشینه‌ی تاریخی و فرهنگی کشورها ایفا می‌کند. این صنعت، آن‌چنان در توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی کشورها اهمیت دارد که اقتصاددانان آن را صادرات نامرئی نامیده‌اند (رضوانی، ۱۳۷۴: ۸). سیستم اطلاعات جغرافیایی مبتنی بر کامپیوتر که در بحث مکان‌یابی از قابلیت بالایی برخوردار است، در اوایل دهه‌ی ۱۹۶۰ برای اولین بار در کانادا مطرح شد. از آن تاریخ به بعد روز به روز بر طرفداران آن افزوده شد و در دهه‌ی ۱۹۸۰ جنبه‌ی جهانی پیدا کرد.

اکثر کشورهای پیشرفته‌ی جهان اقدام به ایجاد سیستم اطلاعات جغرافیایی ملی و فراگیر کرده‌اند تا بتوانند اطلاعات و داده‌های ارزشمندی را در اختیار

لایه‌های اطلاعاتی مورد نیاز در پژوهش، به وسیله‌ی مطالعات میدانی صورت گرفته به‌نگام شدند. در نهایت، با استفاده از ابزارهای این نرم‌افزار، بهترین مکان‌ها برای ایجاد و یا حذف مراکز اقامتی و پذیرایی برای توسعه‌ی گردشگری سمنان، پیشنهاد شد. همچنین بر اساس این توزیع پیشنهادی، توزیع فضایی مراکز اقامتی و پذیرایی شهر سمنان بر پایه‌ی موقعیت، نوع، اهمیت، نقش و ارتباط بررسی و با الگوهای متداول مانند آشورث و تنبریگ مقایسه شد.

جامعه‌ی آماری پژوهش حاضر را حدود ۱۳۰ هزار نفر شهروند سمنانی (طبق آمار ۱۳۸۵، ۱۲۶۷۸۰ نفر جمعیت شهر سمنان) و مصاحبه با مدیران و نخبگان و کارشناسان حوزه‌ی گردشگری در ادارات مختلف و همچنین گردشگرانی که در نیمه‌ی اول سال بخصوص در تابستان ۱۳۹۱ به سمنان وارد شده‌اند، تشکیل داده است. پرسشنامه‌ها برای گردشگران، بین تیرماه تا شهریور ۱۳۹۱ پر شده است. حجم نمونه از میان شهروندان، با استفاده از فرمول کوکران^۱، ۳۸۳ شهروند با توجه به معادله (۱-۱) محاسبه گردیده است. با توجه به معلوم نبودن حجم جامعه‌ی مورد نظر و برای حصول اطمینان، تعداد ۵۰۰ پرسشنامه در بین شهروندان توزیع گردید که بعد از حذف پرسشنامه‌های نیمه و بی‌پاسخ، تعداد ۴۲۰ پرسشنامه منظور گردید. بدین منظور، در این پژوهش بر اساس محاسبات آماری و از فرمول تعدیل شده کوکران استفاده شده است:

$$n = \frac{\frac{t^2 pq}{d^2}}{1 + \frac{1}{N} \left[\frac{t^2 pq}{d^2} - 1 \right]} \quad \text{معادله (۱-۱)}$$

$$n = \frac{\frac{(1.96)^2 * 0.5 * 0.5}{0.05^2}}{1 + \frac{1}{130000} \left[\frac{(1.96)^2 * 0.5 * 0.5}{0.05^2} - 1 \right]} = 383.031$$

- جاذبه‌ها و فعالیت‌ها: طبیعی، فرهنگی، انواع ویژه،

- تأسیسات اقامتی: هتل، مهمان‌پذیر، هتل آپارتمان

- سایر تسهیلات و خدمات جهانگردی: عملیات سفر و گردش، تأسیسات پذیرایی

- مراکز خرید، بانک‌ها و صرافی‌ها، تسهیلات و خدمات درمانی و پستی

- حمل و نقل: هوایی، جاده‌ای، ریلی، آبی،

- سایر زیرساخت‌ها: آب، برق، دفع زباله، ارتباطات راه دور،

- عناصر نهادی: ساختار سازمانی (بخش دولتی و بخش خصوصی)، قوانین و مقررات مربوط به جهانگردی، برنامه‌ها و سازمان‌های تعلیم و تربیت، سرمایه‌ی مالی برای توسعه‌ی جاذبه‌ها، استراتژی بازاریابی و تبلیغات و هماهنگی تشکیلاتی و تسهیلات سفر (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۳).

با توجه به اینکه هر شهر تاریخی و گردشگرپذیر نیاز به تأسیسات اقامتی مجهز دارد، یکی از نیازهای ثانویه‌ی بخش گردشگری، هتل‌ها و مراکز پذیرایی به شمار می‌آید. اگرچه همه‌ی گردشگران از هتل استفاده نمی‌کنند، اما به دلیل تنوع سلیقه و توان گردشگران، شهر به انواع هتل‌ها و مراکز پذیرایی بر حسب درجات مختلف نیازمند است. گردشگرانی که از هتل استفاده می‌کنند، بیشترین تأثیر اقتصادی را در صنعت گردشگری دارند (وارثی و همکاران، ۱۳۸۹: ۹۷). بخش دیگر نیز مراکز پذیرایی مانند رستوران، غذاهای آماده سریع^۵ و ساندویچ‌فروشی‌ها را شامل می‌شود که وسعت، محل رستوران، مبلمان، سطح و نوع خدمات و غیره از عواملی هستند که در درجه‌گذاری و ارزش‌گذاری این نوع واحدهای خدمات پذیرایی تأثیرگذار هستند (زمانی‌فراهانی، ۱۳۷۹: ۲۰۰).

ادارات و شرکت‌های دولتی و خصوصی قرار دهند (فرج‌زاده‌اصل و همکاران، ۱۳۸۳: ۱۶۳). در زمینه‌ی کاربرد GIS، چندین پژوهش انجام شده است، از جمله: بسیاری از محققان همچون کریستودولاکیس (۱۹۹۸) معتقدند که تکنیک GIS فرصت‌های زیادی را برای توسعه‌ی کاربردهای مدرن توریسم به کمک نقشه جهت نمایش اطلاعات برای کاربران با روش‌های مؤثر ارائه می‌دهد (Christodoulakis et al, 1998: 1). فنگ^۱ و موریسون^۲ (۲۰۰۲) نیز بر کاربرد سامانه‌ی اطلاعات جغرافیایی در توسعه‌ی توریسم و مکان‌یابی اماکن درمانی تأکید دارند (Feng & Morrison, 2003: 127-143). سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) سیستمی است که جهت مدیریت، آنالیز و نمایش اطلاعات جغرافیایی در اختیار گرفته می‌شود. اطلاعات جغرافیایی با مجموعه‌ای از داده‌ها نشان داده می‌شود. به عبارت دیگر می‌توان گفت این سیستم شامل مجموعه‌ی جامعی از ابزارها برای کار بر روی داده‌های جغرافیایی است (کشوری و تیموری، ۱۳۸۹: ۷۴).

در زمینه‌ی عرضه‌ی گردشگری و عناصر آن محققان بسیاری اظهار نظر نموده‌اند. پیرس^۳ (۱۹۸۱) با دیدگاهی عرضه محورانه، گردشگری را شامل؛ جاذبه‌ها، حمل و نقل، اقامتگاه‌ها، تسهیلات پشتیبانی کننده (مانند دفاتر خدمات سفر، خدمات بانکی، خدمات تفریحی، خرید، بیمه) و زیرساخت‌ها در نظر می‌گیرد (ابراهیم‌زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۲). اینسکیپ^۴، شش عامل؛ جاذبه‌ها و فعالیت‌ها، تأسیسات اقامتی، سایر تسهیلات و خدمات جهانگردی، حمل و نقل، سایر زیرساخت‌ها و عناصر نهادی را به عنوان عوامل عرضه برشمرده است. این عوامل هر یک دارای اجزا یا عناصری است که به شرح زیر بیان شده‌اند:

1-Feng
2-Morrison
3-Pearce D. J
4-Inskeep

5-Fast Food

اشاره کرد. اسمیت در سال ۱۹۸۵ الگوهای مکان‌یابی رستوران‌های شهری را مورد مطالعه قرار داد و گتز در مطالعه‌ی خود با در نظر گرفتن برنامه‌ریزی برای بخش تجاری گردشگری در مدل مطالعاتی خود بر عناصر جاذبه‌های اصلی، خدماتی، بخش تجاری و دسترسی تأکید کرد. آشورث و تنبرینگ نیز در مطالعه‌ای برای طبقه‌بندی و ارزیابی بخش تاریخی شهر، نوع‌شناسی مکان هتل‌ها را در شهر نیویورک مورد بررسی قرار دادند (موحد، ۱۳۸۷: ۱۰۶-۱۰۵).

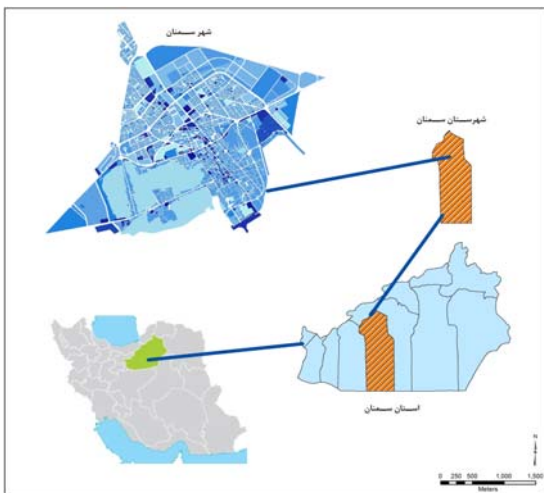
گتز، بر اساس مطالعات خود در آبخار نیجریه و نیویورک و اونتاریو، اصطلاح بخش تجاری توریستی (TBD^{۱۱}) را مطرح کرد که یک قسمت از شهر با جاذبه‌های مهم برای بازدید و خدمات، با همدیگر عملکرد بخش تجاری مرکزی (CBD^{۱۲}) را می‌سازد. او در مدل خود هر بخش را تعریف کرده، به طوری که در بخش جاذبه‌ها، جاذبه‌های اصلی شهر مانند طبیعی، باستانی، فرهنگی و همایش‌ها، و در بخش عملکردهای بخش تجاری مرکزی به ادارات، بنگاه‌های خرده‌فروشی، فروشگاه‌های بزرگ، و در بخش خدمات بر حمل و نقل، دسترسی داخلی، پذیرایی و اطلاعات تأکید دارد (موحد، ۱۳۸۷: ۱۱۰). آشورث و تنبرینگ، نمونه‌ای از مکان‌یابی هتل‌ها را در بخش تجاری شهرهای تاریخی نشان می‌دهند که گردشگران تمایل بیشتر داشته‌اند. آن‌ها توضیح می‌دهند که برخی از هتل‌های قدیمی در مکان‌یابی، خود قسمتی از جاذبه‌ی شهرهای تاریخی هستند (Timothy & Wall, 1996: 65). این دو محقق در مدل خود، شش‌گونه مکان‌یابی هتل‌ها را در ارتباط با شهر تاریخی نشان داده‌اند (شکل ۱).

مراکز اقامتی و پذیرایی به عنوان مبدأ و مقصد گردش‌های روزانه در شهر از اهمیت بسیار برخوردار است. نحوه‌ی قرارگیری (مکان‌یابی) مراکز اقامتی و پذیرایی در فضای شهر، بسته به پراکنش و توزیع فضایی آن‌ها، می‌تواند کاهش یا افزایش فضای خدماتی و تغییر الگوی رفتاری گردشگران را به همراه داشته باشد. به طوری که فاصله‌ی مراکز اقامتگاهی و پذیرایی از مرکز شهر و جاذبه‌های گردشگری بیشتر باشد، هزینه‌ی پرداختی گردشگر افزایش می‌یابد.

از سویی دیگر، استفاده از هتل بیشترین تأثیر اقتصادی را در صنعت گردشگری دارد، به طوری که بیش از ۶۰٪ هزینه‌های گردشگری صرف هزینه‌ی هتل می‌شود (Law, 1996: 109). با افزایش خدمات جانبی هتل‌ها، درآمد بیشتری نصیب سرمایه‌گذاران و به طور کلی صنعت گردشگری می‌شود و در نتیجه با سرمایه‌گذاری اصولی با مکان‌یابی صحیح، مراکز اقامتگاهی می‌تواند نقش اساسی در فضای گردشگری شهری ایفا نماید، به طوری که رضایت‌مندی گردشگران را به همراه داشته، تقاضای سفر را افزایش دهد و همچنین درآمد بیشتری به صنعت گردشگری شهر تزریق نماید. گردشگری شهری جنبه‌ای نسبتاً جدید از مطالعات گردشگری است و تأسیسات اقامتی و پذیرایی نیز به عنوان عنصر ثانویه‌ی گردشگری شهری، بخش مهمی از مطالعات گردشگری است و مطالعات صورت گرفته در این زمینه سهم قابل ملاحظه‌ای از مطالعات گردشگری را دربر می‌گیرد. از جمله محققان این حوزه می‌توان به آشورث^۱، تنبرینگ^۲، لاؤ^۳، گتز^۴، پیرس^۵، وال^۶، دودیکا^۷، هاتچینسون^۸، تیموتی^۹ و اسمیت^{۱۰}

- 1-Ashworth
- 2-Tunbridge
- 3-Law
- 4-Getz
- 5-Pearce
- 6-Wall
- 7-Dudycha
- 8-Hutchinson

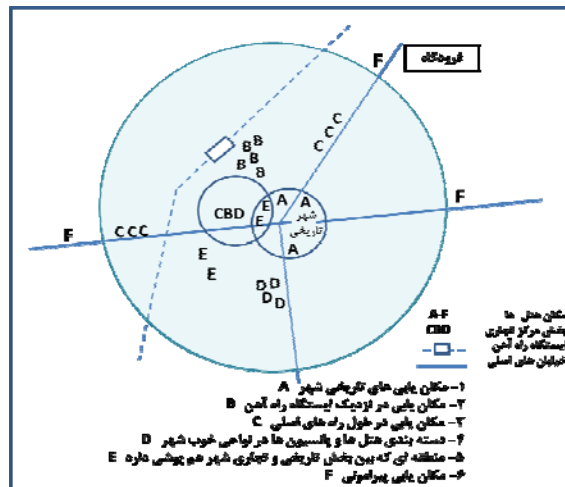
- 9-Timothy
- 10-Smith
- 11-Tourism Business District
- 12-Central Business District

شکل ۲: موقعیت شهر سمنان در استان و کشور

ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

استان سمنان با بیش از ۷۲۹ گونه جاذبه‌ی طبیعی، تاریخی- فرهنگی و انسان‌ساخت، یکی از استان‌های دارای پتانسیل گردشگری در کشور محسوب می‌شود. از مجموع جاذبه‌های موجود در استان، ۳۰/۸٪ در شهرستان سمنان، سرخه و مهدی‌شهر و بقیه در سایر شهرستان‌ها توزیع شده‌اند (جدول ۱). شهر سمنان با جمعیتی بیش از ۶۳۱۲۱۸ نفر طبق سرشماری ۱۳۹۰، با ۲۲۵ گونه جاذبه‌ی گردشگری که ۱۳۹ مورد آن تاریخی فرهنگی است و واقع شدن در مسیر تاریخی راه ابریشم و محور ترانزیتی ریلی تهران- مشهد، از شهرهای مهم تاریخی و گردشگری است که می‌تواند نقش محوری در صنعت گردشگری کشور داشته باشد (داره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۹: ۶).

شکل ۱: گونه‌شناسی مکان‌یابی هتل‌های شهری توسط آشورث و تنبریگ

مأخذ: Timothy & Wall, 1996:64

شهر سمنان، یکی از مناطقی است که دارای جاذبه‌های گردشگری فرهنگی و تاریخی فراوانی است و جهت جذب گردشگران داخلی و خارجی، ظرفیت‌های مطلوبی را در اختیار دارد. اما طبق آمارهای ارائه شده، تاکنون از این ظرفیت‌ها استفاده‌ی شایسته‌ای نشده و عمده جاذبه‌های گردشگری سمنان، برای گردشگران داخلی و خارجی ناشناخته مانده است (استانداری سمنان، ۱۳۸۷: ۶۹۸-۶۹۷).

یافته‌های تحقیق

سمنان یکی از شهرهای استان سمنان و مرکز شهرستان سمنان با مساحت ۲۴۴۶ هکتار است. این شهر در موقعیت جغرافیایی ۴۹ درجه و ۳۶ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۱۶ دقیقه عرض شمالی، در ارتفاع ۱۴۶۰ متری از سطح دریا واقع شده است (شکل ۲).

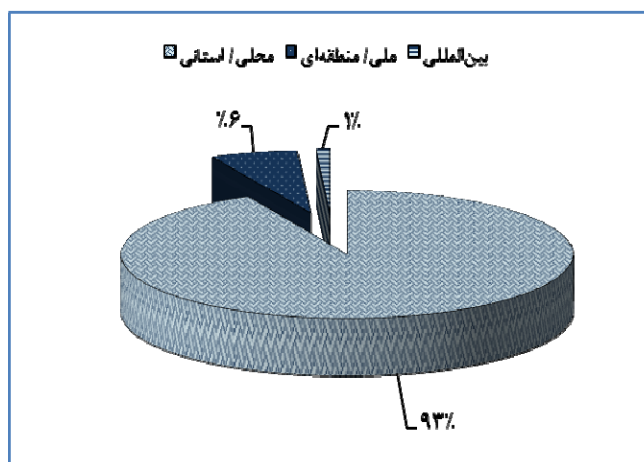
جدول ۱: توزیع جاذبه‌های گردشگری استان به تفکیک شهرستان^۱

گونه	شهرستان	کل		طبیعی		تاریخی - فرهنگی		انسان ساخت	
		تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد
کل		۷۲۹	۱۰۰	۷۰	۱۰۰	۳۶۲	۱۰۰	۲۹۷	۱۰۰
سمنان، سرخه و مهدی شهر*		۲۲۵	۳۰/۸۶	۷	۱۰	۱۳۹	۳۸/۳	۷۹	۲۶/۶
شاهرود و میامی		۲۱۵	۲۹/۴	۲۷	۳۹	۸۴	۲۳/۲	۱۰۴	۳۵/۱
دامغان		۱۶۲	۲۲/۲	۲۷	۳۹	۷۱	۱۹/۶	۶۴	۲۱/۵
گرمسار و آرادان		۱۲۷	۱۷/۶	۹	۱۲	۶۸	۱۸/۹	۵۰	۱۶/۸

مأخذ: اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۹: ۷

و بین‌المللی هستند قابل قیاس نمی‌باشد. در شهرستان سمنان ۳ مورد از آثار با جاذبیت ملی و ۱ مورد از آثار با کشش بین‌المللی را در خود جای داده است (نمودار ۱).

به لحاظ سطح عملکرد جاذبه‌ها، عمده عملکرد محلی و در سطح استان می‌باشد، اگرچه به لحاظ عملکرد سطح محلی غلبه دارد، ولی از نظر اهمیت جاذبه‌ها و وزن هر یک از آن‌ها با چند اثری که دارای عملکرد سطح ملی

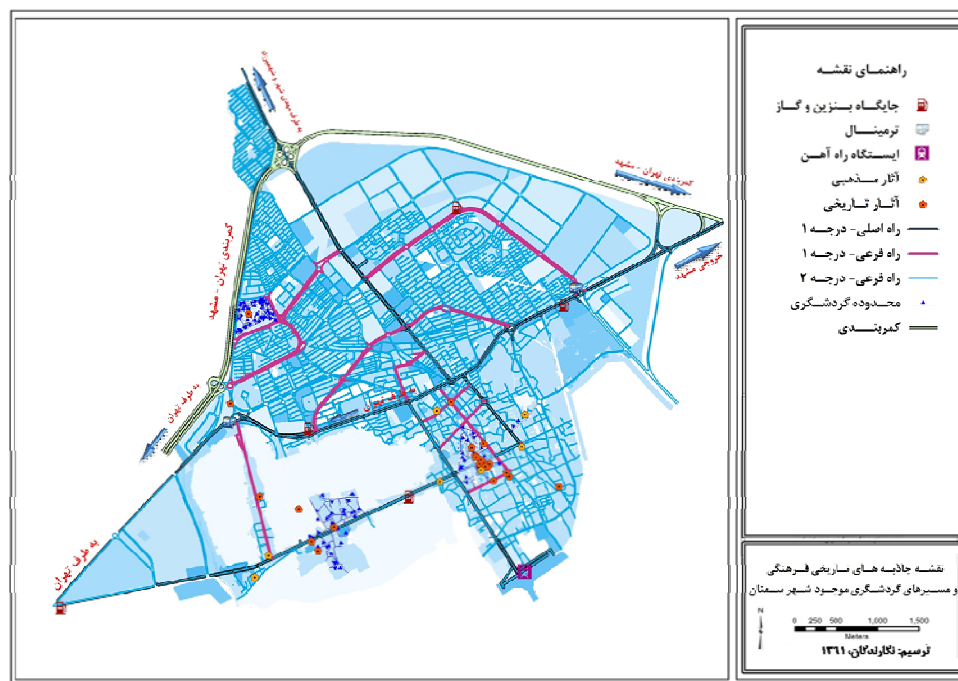
نمودار ۱: جاذبه‌های گردشگری شهرستان‌های سمنان، سرخه و مهدی شهر، برحسب سطح عملکرد

مأخذ: اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۸۹: ۱۱

تاریخی و فرهنگی است. مانند بازار، آب‌انبار، مسجد جامع، مسجد امام، دروازه ارگ و غیره. در واقع تقریباً بیش از ۹۰٪ جاذبه‌های توریستی شهر در بخش تاریخی و مرکزی شهر قرار گرفته‌اند (شکل ۳).

جاذبه‌های توریستی به‌عنوان عنصر اولیه گردشگری شهری، نقش مهمی در جذب گردشگر و افزایش تقاضا برای مراکز اقامتی که یکی از نیازهای ثانویه بخش گردشگری است، به شمار می‌آید. در شهرهای تاریخی همچون سمنان بیشتر جاذبه‌ها، جاذبه‌های باستانی-

* از سال ۱۳۸۹ به بعد شهرهای سرخه و مهدی شهر از شهرستان سمنان جدا شده‌اند، اما در بسیاری از آمارها هنوز با هم آورده می‌شوند. همچنین شهرهای گرمسار و آرادان و نیز شاهرود و میامی، به همین صورت است.

شکل ۳: جاذبه های تاریخی - فرهنگی و مسیرهای گردشگری موجود شهر
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

تعداد گردشگر وارد شده به استان در سال ۱۳۸۸ (۱۲۷۱۷۰۰۰) بوده است. علاوه بر این آمار اخذ شده از ستاد اسکان نوروزی استان سمنان که کار هماهنگی آن‌ها توسط اداره میراث فرهنگی انجام می‌گیرد، به شرح جدول ۲ می‌باشد.

طبق اطلاعات اخذ شده از اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری سمنان در سال ۱۳۹۰، تعداد ۹۰۰۳۴۱۵ گردشگر داخلی به صورت ترددی از استان سمنان دیدن کرده‌اند و تعداد ۳۹۳۵ گردشگر خارجی نیز در هتل این شهر اقامت داشته‌اند. بیشترین

جدول ۲: تعداد گردشگران ورودی به استان در سال ۱۳۹۰ و نوروز ۱۳۹۱

درصد	۱۳۹۱	۱۳۹۰	شرح	
۵۳/۰۲	۹۹۹۶۵	۶۵۳۲۴	آموزش و پرورش	اسکان مسافران نوروزی
-۱۲/۷۰	۹۳۱۵۹	۱۰۶۷۱۶	اقامتگاه‌های میراث فرهنگی	
۱۲/۲۵	۱۹۳۱۲۴	۱۷۲۰۴۰	آموزش و پرورش و اقامتگاه‌های میراث فرهنگی	جمع کل اسکان
۱۹/۵۱	۳۱۵۱۷۴۸	۲۶۳۷۰۵۰	-	مسافرین ورودی به استان
۲۴۲/۰۵	۹۲۸۶۱	۲۷۱۴۸	چشمه علی دامغان	بازدید از مراکز تاریخی، تفریحی و توریستی استان
۲۴/۷۶	۳۵۲۲۷	۲۸۲۳۵	مجموعه تاریخی فرهنگی بسطام	
۱۰/۶۹	۳۰۹۲۳	۲۷۹۳۵	آرامگاه شیخ ابوالحسن خرقانی	
۹۰/۸۴	۱۵۹۰۱۱	۸۳۳۱۸	-	جمع بازدیدها

مأخذ: اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری سمنان، ۱۳۹۱

است که در شهر سمنان با موقعیت گذرگاهی و عبور جاده ترانزیتی از آن که باعث تردد میلیون‌ها مسافر در سال می‌شود، تنها ۲ هتل فعال هستند. در حالی که یکی از عوامل مهم برای توسعه‌ی توریسم این شهر، جذب گردشگران با ضریب ماندگاری آن‌ها می‌باشد، که این امر مستلزم ایجاد و ساخت هتل و مهمان‌پذیرهای بیشتر در شهر خواهد بود (جدول ۳). تعداد گردشگرانی که در مراکز اقامتی شهر در نیمه اول ۱۳۹۱ اقامت داشته‌اند، در جدول ۴ آورده شده است.

اینک شهر سمنان، علی‌رغم داشتن جاذبه‌های بسیار و نیز تعداد بالای گردشگران عبوری از این استان و بخصوص شهر سمنان، ماندگاری گردشگران بسیار پایین است و این به دلیل عدم وجود تسهیلات کافی و مناسب جذب گردشگران به شهر می‌باشد. طبق آمار موجود و همچنین مصاحبه با مسؤولان دست‌اندرکار این مقوله، به نظر می‌رسد که امکانات رفاهی و اقامتی کافی در سطح استان و بخصوص شهر سمنان وجود ندارد (شکل ۴). آمار گویای این واقعیت

جدول ۳: تعداد تأسیسات گردشگری استان سمنان به تفکیک شهرستان - ۱۳۹۰

دفاتر	رستوران‌های بین‌راهی فعال	سفره‌خانه سنتی	پانسیون‌ها	مسافرخانه	هتل	
۷	۱۲	۴	۱۸	۲	۲	سمنان
۶	۱۲	-	۲	۷	۳	شاهرود
۲	۶	-	۴	۱	۲	دامغان
۲	۱۰	-	۲	-	۱	گرمسار
۱	۲	-	۱	-	۲	مهدی‌شهر
۱۸	۴۲	۴	۲۸	۱۰	۱۰	

مأخذ: اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۹۱

جدول ۴: تعداد مسافران وارد شده به اقامتگاه‌های عمومی در شهر سمنان - ۱۳۹۱

تعداد مسافران وارد شده به اقامتگاه										نام اقامتگاه
مرداد		تیر		خرداد		اردیبهشت		فروردین		
*خ	*الف	*خ	*الف	*خ	*الف	*خ	*الف	*خ	*الف	
۱۷	۶۸۱	۱۷	۸۹۵	۱۳	۷۲۱	۱۴	۸۳۰	۱۵	۱۰۷۳	مهمانسرای جهانگردی سمنان
۰	۳۶۰	۲	۴۵۴	۰	۴۲۳	۸	۵۰۷	۲	۴۹۸	هتل قدس
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	مهمانپذیر چهار فصل
۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	۰	مهمانپذیر کومش
۰	۰	۰	۰	۰	۱۱۹۴	۰	۱۱۹۴	۰	۱۱۹۴	پانسیون

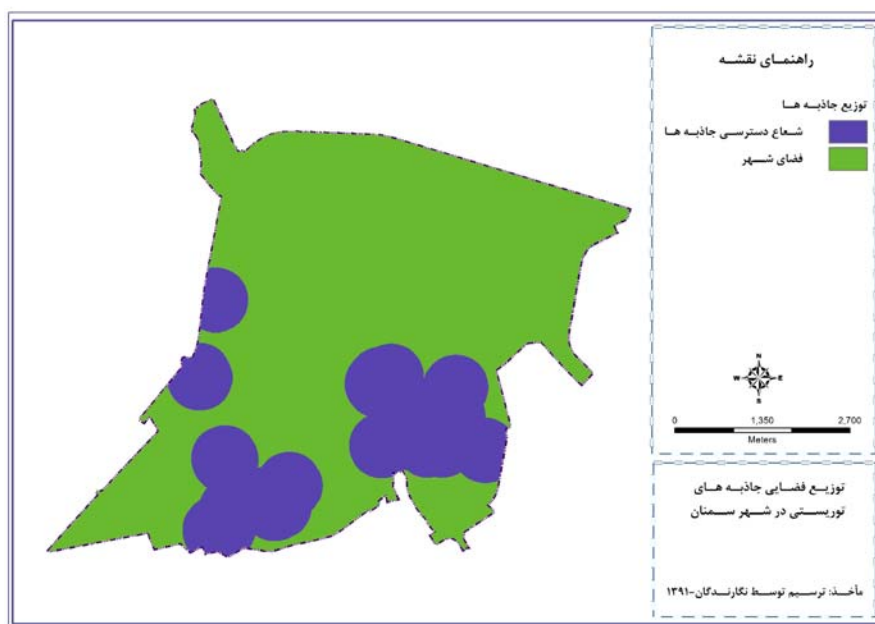
*الف: مسافران ایرانی خ: مسافران خارجی مأخذ: اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، ۱۳۹۱

نشان‌دهنده‌ی تمرکز آن‌ها در مسیر شاهراه‌ها و مسیرهای اصلی شهر است که یکی از نقاط ضعف آن، عدم دسترسی گردشگران به جاذبه‌ها می‌باشد (شکل ۵). بنابراین مکان‌یابی و توزیع فضایی هتل‌ها و مراکز پذیرایی شهر با مراکز گردشگری و جاذبه‌های شهری منطبق نمی‌باشد. به عبارت دیگر، ارتباط سه بخش جاذبه‌ها، مراکز اقامتی و پذیرایی با بخش تجاری در

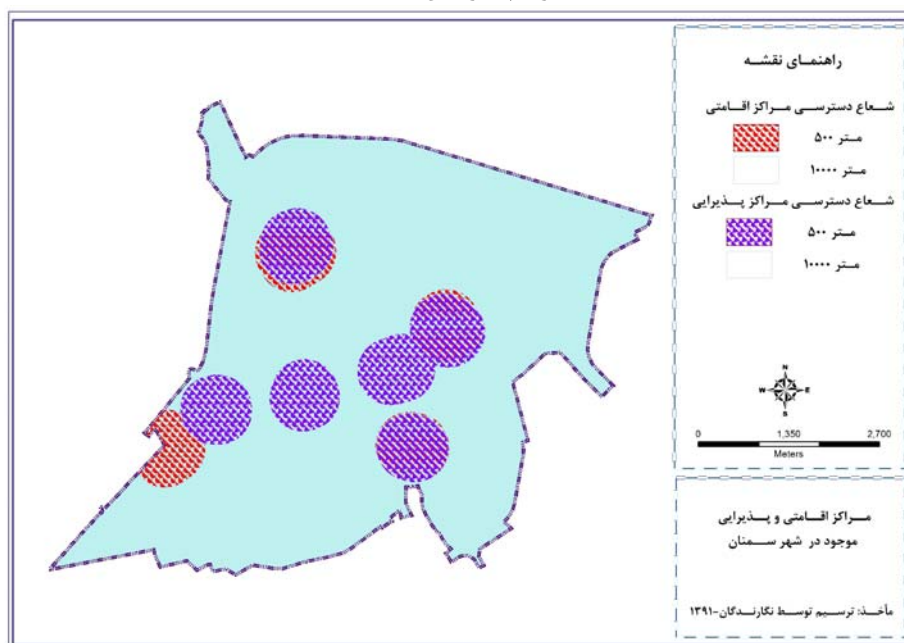
حال با توجه به توزیع فضایی جاذبه‌های توریستی در شهر سمنان (شکل ۴)، می‌توان استدلال کرد که الگوی آن مبتنی بر مدل ارائه شده از سوی آشورث، تنبریک و گتز است. تأسیسات اقامتی و پذیرایی به عنوان عناصر ثانویه گردشگری شهری، نقش مهمی در شروع و خاتمه سفرهای روزانه درون شهری دارد. توزیع فضایی مراکز اقامتی و پذیرایی در شهر سمنان

نشان می‌دهند، بزرگراه‌های اصلی و مسیرهای ورودی و خروجی شهر بیشتر در مکان‌یابی هتل‌ها و مراکز پذیرایی نقش داشته‌اند تا محدوده‌ی جاذبه‌ها.

محدوده‌ی تاریخی شهر منطبق با الگوی ارائه شده از طرف گنز نمی‌باشد. زیرا چنانچه شکل ۴ و ۵ یعنی توزیع فضایی مراکز اقامتی و پذیرایی در شهر سمنان

شکل ۴: توزیع فضایی جاذبه‌های توریستی شهر سمنان
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

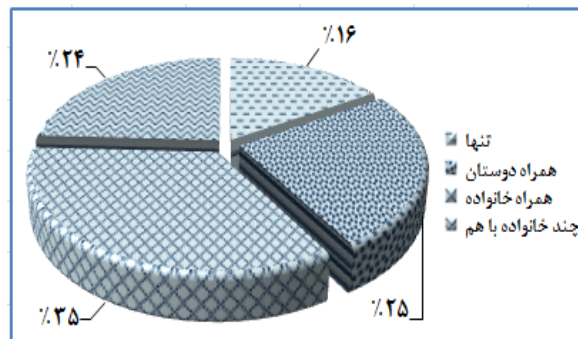
شکل ۵: توزیع فضایی مراکز اقامتی و پذیرایی موجود شهر سمنان
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

تجزیه و تحلیل یافته‌ها

به منظور آگاهی یافتن از نظرات و انگیزه‌های اصلی گردشگران از مسافرت به شهر سمنان و همچنین نظرات شهروندان، جهت بررسی توزیع مناسب امکانات و منابع و تسهیلات گردشگری و قضاوت‌هایشان از امکانات موجود و مورد نیاز، پرسشنامه طرح و توزیع شد، که پاسخنامه‌ها با استفاده از روش‌های توصیفی-تحلیلی مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته شدند. در مورد گردشگران، پاسخ‌گویان کسانی بوده‌اند که در تابستان ۱۳۹۱ به سمنان سفر کرده‌اند. بررسی سؤالات، شامل دو دسته مشخصات فردی و عمومی پاسخگویان بوده که با استفاده از جداول فراوانی و نمودارها، به توصیف آن‌ها اقدام شد. نتایج یافته‌ها از بررسی ترکیب جنسی شهروندان سمنانی پاسخ‌دهنده نشان می‌دهد که از مجموع ۴۲۰ پرسشنامه، ۳۲۴ نفر معادل ۷۷/۱٪

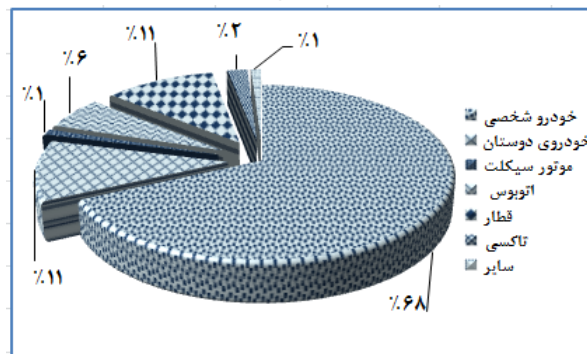
را مردان و ۹۶ نفر، معادل ۲۲/۹٪ را زنان و نیز بیشترین تعداد را متأهلین از هر دو گروه تشکیل داده‌اند. همچنین توزیع سنی پاسخ‌دهندگان حاکی از این بوده که بیشترین تعداد بین ۲۱ تا ۴۵ سال و تحصیلات دیپلم و کارشناسی و نیز از نظر اشتغال کارمند بوده‌اند.

بررسی ترکیب جنسی گردشگران پاسخ‌دهنده نیز نشان می‌دهد که از مجموع ۱۰۰ پرسشنامه، ۶۳٪ را مردان و ۳۷٪ را زنان که بیشترین تعداد را در توزیع سنی ۲۱ تا ۴۵ سال و سطح تحصیلات بین دیپلم و کارشناسی و از نظر اشتغال بیشترین تعداد را کارمند و شغل آزاد تشکیل داده‌اند. بیشتر این گردشگران همراه خانواده سفر می‌کرده‌اند و وسیله نقلیه‌ی مورد استفاده آن‌ها خودروی شخصی بوده است (نمودار ۲ و ۳).

نمودار ۲: وضعیت سفر گردشگران

مأخذ: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۱

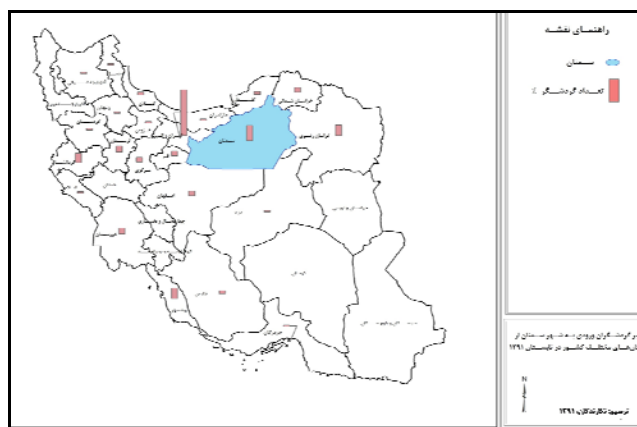

نمودار ۳: وسیله نقلیه گردشگران

مأخذ: یافته‌های میدانی تحقیق، ۱۳۹۱

می‌کند. همچنین نتایج یافته‌ها چنانچه در شکل ۶ نشان می‌دهد، حاکی از این است که بیشتر گردشگرانی که به سمنان سفر کرده‌اند، از استان تهران به سمنان سفر کرده‌اند. بعد از تهران، سفرهای درون استانی و در مرحله‌ی بعد از استان‌های بوشهر و خراسان رضوی بیشترین تعداد گردشگران را شامل شده‌اند.

بیشتر گردشگرانی که به سمنان وارد شده‌اند، عبوری و گذری (۳۳٪) بوده‌اند. این امر نیز به دلیل قرار گرفتن سمنان در مسیر تهران- مشهد می‌باشد که اگرچه می‌تواند دلیل منفی برای شهر نمایان گردد، اما از طرف دیگر، به دلیل اینکه بسیاری از گردشگران برای رفتن به شهر مشهد، از شهر سمنان عبور می‌کنند، این شهر را بیشتر برای گردشگران شناسانده

شکل ۶: مبدأ سفر یا محل سکونت گردشگران
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

بهترین مکان برای مراکز اقامتی و پذیرایی در محدوده‌ی جاذبه‌ها مشخص شد.

آزمون T-test یکی از روش‌های پارامتری می‌باشد که به منظور مقایسه و دستیابی به این مهم که آیا تفاوت بین میانگین‌های گروه آماری معنی‌دار هست یا خیر، مورد استفاده قرار می‌گیرد (کلانتری، ۱۳۸۲: ۱۲۰-۱۱۸). بدین منظور برای اثبات فرضیه‌ی اول، از دو گروه شهروندان سمنانی (۴۲۰ نفر) و گردشگران (۱۰۰ نفر) که در تابستان ۱۳۹۱ به شهر سمنان وارد شده یا در هتل اقامت داشته‌اند، استفاده شده است. بنابر آمارهایی که توسط نگارندگان تهیه شد و با توجه به اینکه اطلاعات شهروندان سمنانی از جاذبه‌های شهر از مجموع شهروندانی که مورد بررسی قرار گرفتند (حدود ۵۳/۶٪ نفر) در حد متوسط و کم ارزیابی شده است، می‌توان

البته ناگفته نماند که در محدوده زمانی تابستان که این آمارگیری انجام شده، یک ماه آن مربوط به ماه رمضان است که قاعدتاً تعداد مسافر را کم می‌کند. اما در آمارهای کلی که از طرف اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری شهر سمنان تهیه شده است، نشان می‌دهد که بیشترین مسافر به سمنان مربوط به تعطیلات نوروز و ماه‌های فروردین و اردیبهشت بوده است.

تحلیل‌های استنباطی

برای تجزیه و تحلیل یافته‌های تحقیق و اثبات فرضیه اول، با توجه به یافته‌های توصیفی از روش‌های آماری و آزمون T-test تک‌نمونه‌ای استفاده شد. برای اثبات فرضیه‌ی دوم نیز با استفاده از نرم‌افزار GIS

طبق نتایجی که از پاسخ‌های شهروندان و گردشگران به طور مجزا به دست آمده و در جداول ۵ و ۶ نشان داده شده، با توجه به میانگین در نظر گرفته شده (میانگین ۳) و از نظر آمار استنباطی، در سطح اطمینان ۹۵٪، نشان می‌دهد که مؤلفه‌های مراکز اقامتی و پذیرایی، با سطح معناداری پایین‌تر از آلفای ۰/۰۵ یعنی $Sig=0/000$ و منفی بودن حد بالا و پایین مؤلفه‌ها، میانگین از مقدار مورد آزمون کوچک‌تر است. بنابراین، فرض H_1 یعنی توزیع مناسب مراکز اقامتی و پذیرایی گردشگری در محدوده جاذبه‌های شهر سمنان رد می‌شود و می‌توان فرض محقق یعنی H_0 را که بیانگر این است که مراکز اقامتی و پذیرایی گردشگری در محدوده‌ی جاذبه‌های شهر سمنان از توزیع مناسبی برخوردار نمی‌باشد، را تأیید نمود (جدول ۵ و ۶).

به این نتیجه رسید که بسیاری از شهروندان سمنانی به امکانات و تسهیلات گردشگری در سطح شهر توجه داشته‌اند و نه محدوده جاذبه‌ها. به همین دلیل محققین تصمیم گرفتند تا این بررسی از نظر گردشگرانی که به شهر سمنان وارد شده‌اند، نیز پرس‌وجو شود. با توجه به این فرضیه و سؤالاتی که از شهروندان و گردشگران به صورت مجزا پرسیده شده است، فرضیه‌های H_0 و H_1 را می‌توان به صورت زیر مطرح کرد:

$$H_0 : \mu \leq 3$$

$$H_1 : \mu \geq 3$$

H_0 : مراکز اقامتی و پذیرایی گردشگری در محدوده‌ی جاذبه‌های شهر سمنان از توزیع مناسبی برخوردار نمی‌باشد.

H_1 : مراکز اقامتی و پذیرایی گردشگری در محدوده‌ی جاذبه‌های شهر سمنان از توزیع مناسبی برخوردار می‌باشد.

جدول ۵: آزمون سطح معناداری توزیع مناسب امکانات و تسهیلات گردشگری از نظر شهروندان با استفاده از آزمون T-test

میانگین : ۳						
مؤلفه‌ها	تعداد نمونه	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح اطمینان ۹۵٪		میانگین
				حد پایین	حد بالا	
مراکز پذیرایی	۴۲۰	۴۱۹	۰/۰۰۰	۲/۲۰	-۰/۸۹	-۰/۷۱
مراکز اقامتی	۴۲۰	۴۱۹	۰/۰۰۰	۲/۱۵	-۰/۹۳	-۰/۷۷

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۱

جدول ۶: آزمون سطح معناداری توزیع مناسب امکانات و تسهیلات گردشگری از نظر گردشگران با استفاده از آزمون T-test

میانگین : ۳						
مؤلفه‌ها	تعداد نمونه	درجه آزادی	سطح معناداری	سطح اطمینان ۹۵٪		میانگین
				حد پایین	حد بالا	
مراکز پذیرایی	۱۰۰	۹۹	۰/۰۲۳	۲/۷۷	-۰/۴۳	-۰/۰۳
مراکز اقامتی	۱۰۰	۹۹	۰/۰۱۶	۲/۷۶	-۰/۴۳	-۰/۰۵

مأخذ: مطالعات میدانی نگارندگان، ۱۳۹۱

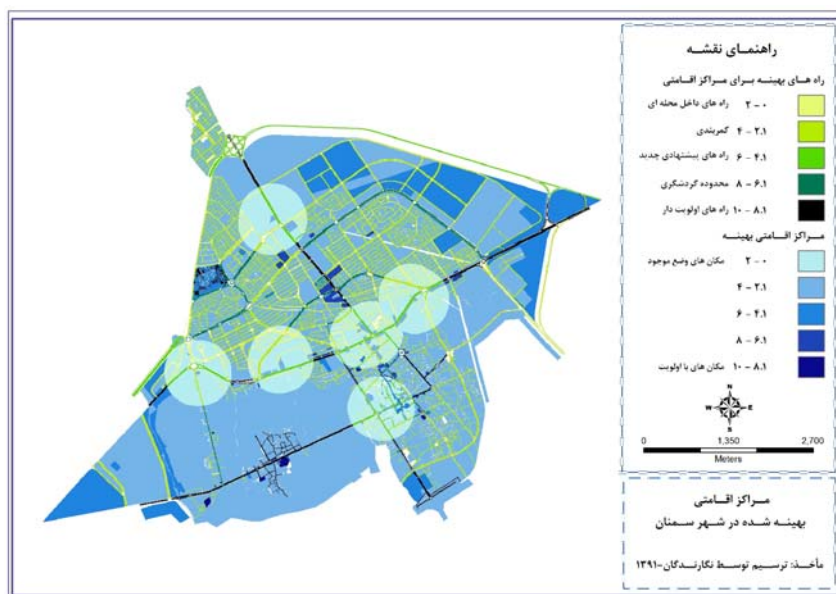
اقامتی و پذیرایی موجود قرار داشتند، بافر^۱ و سپس رستر^۲ و نهایتاً کلاس‌بندی مجدد^۳ گردیدند. برای تهیه‌ی مکان‌یابی جدید، نقشه‌ی کاربری اراضی، با روش AHP و با منطق Fuzzy وزن‌بندی گردید. سپس با اجرای مراحل محاسبات نهایی، عملیات اشتراک یا

فرضیه دوم با ترسیم نقشه‌های مربوط به مکان‌یابی جدید مراکز اقامتی و پذیرایی شهر سمنان به اثبات رسیده است. بدین منظور ابتدا برای به دست آوردن وضع موجود، نقشه‌ی کاربری اراضی در محیط GIS بهینه و دسته‌بندی شد و سپس لایه‌هایی که مراکز

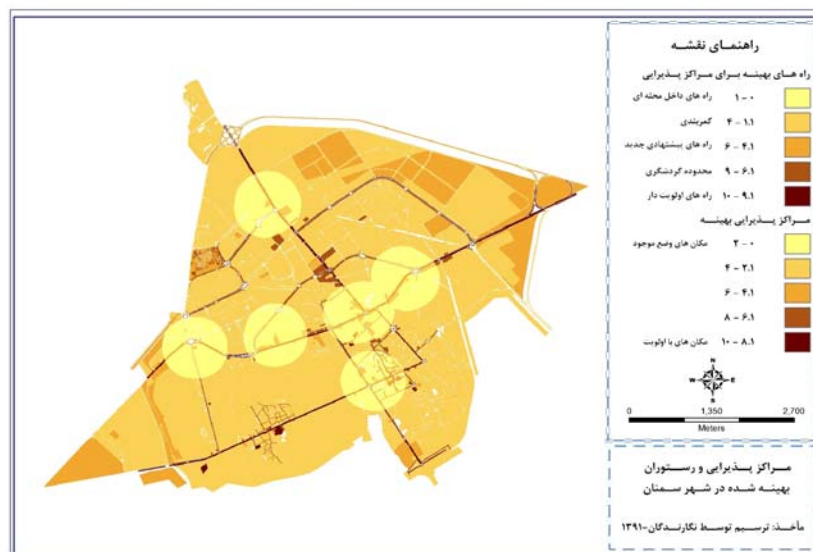
1-Buffer
2-Raster
3-Reclassify

اقامتی و پذیرایی گردشگری به طور مجزا چه در سطح شهر و چه در محدوده جاذبه‌ها، ترسیم گردید (شکل ۸و۷).

همپوشانی بر روی لایه‌های اطلاعاتی انجام شده است و در نهایت نقشه‌های وضع مطلوب و بهینه برای مراکز

شکل ۷: نقشه‌ی بهینه شده توزیع مراکز اقامتی برای برنامه‌ریزی گردشگری در شهر سمنان
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

شکل ۸: نقشه‌ی بهینه شده توزیع مراکز پذیرایی برای برنامه‌ریزی گردشگری در شهر سمنان
ترسیم: نگارندگان، ۱۳۹۱

نتیجه

مکان‌یابی و توزیع فضایی مراکز اقامتی و پذیرایی را بر روی محور فرودگاه‌ها، شاهراه‌ها و ایستگاه‌های مترو و راه‌آهن می‌دانستند که پژوهش حاضر اگرچه توزیع فضایی برخی از هتل‌ها و مراکز پذیرایی شهر سمنان را در مسیر شاهراه‌های اصلی نشان می‌دهد، اما چنانچه گفته شد برای شهری مانند سمنان که بیشتر گردشگران و مسافران در آن عبوری و گذری هستند و ضریب ماندگاری در آن پایین است، باعث دوری از جاذبه‌ها و ناشناخته ماندن آن‌ها شده و گردشگران را از جاذبه‌های شهر دور کرده است. بنابراین می‌توان نتیجه‌گیری کرد که علیرغم اینکه شهر سمنان یک شهر تاریخی است، اما در حال حاضر و بر خلاف گذشته‌ی تاریخی‌اش، از ویژگی‌های شهرهای شرقی-اسلامی، در مکان‌یابی مراکز اقامتی و پذیرایی در بخش تاریخی شهر پیروی نکرده و بیشتر به عناصر جدید شهری با ویژگی‌های شهرهای غربی در آن توجه شده است. با اذعان به اینکه حدود ۹ میلیون نفر در سال ۱۳۹۰ به استان سمنان، وارد شدند و تنها در ابتدای تعطیلات نوروز سال ۱۳۹۱ نیز حدود ۸۲۳۷۳ نفر به این استان سفر کرده‌اند؛ اما با این وجود، در سال گذشته حدود ۷۰ هزار نفر در واحدهای اقامتی و مدارس استان اقامت داشتند و ۱۷۹ هزار نفر نیز از بناهای تاریخی و موزه‌های استان بازدید کردند.

در واقع نتایج این پژوهش بیانگر آن است که ضعف مدیریت منابع، تسهیلات، امکانات زیربنایی و خدمات گردشگری و توزیع نامناسب آن‌ها، تبلیغات بسیار کم و نوعی ناآگاهی عمومی در مورد جاذبه‌ها و پتانسیل‌های گردشگری، نشان از عدم برنامه‌ریزی صحیح و مناسب برای جذب توریسم به شهر سمنان دارد. اینک با بهینه‌گزینی اماکن و توزیع مناسب امکانات و تسهیلات گردشگری در سمنان که با بهره‌گیری از GIS در این مقاله ارائه گردیده است، می‌توان امیدوار بود که در آینده گردشگر بیشتری بدان جذب گردند.

از منظر گردشگری، دسترسی آسان استان سمنان به کانون‌های جابجایی جمعیت همچون تهران، مشهد، اصفهان و خطه‌ی شمال، عبور مسیر ترانزیتی حمل و نقل از محور مرکزی استان و نزدیکی آن به کانون‌های توسعه‌ی ملی همچون تهران و مشهد فرصت لازم برای توجه به توسعه‌ی گردشگری را فراهم می‌نماید.

از سوی دیگر تنوع اقلیمی، فرصت خوبی برای تنوع‌بخشی به جلب گردشگران طبیعی را فراهم می‌سازد. آب و هوای سرد و شرایط محیطی کوهستانی در شمال استان و همچنین شرایط اقلیمی گرم و خشک در جنوب که با جاذبه‌های بیابانی و کویری همراه می‌شود از مؤلفه‌های مهم در عرصه‌ی گردشگری از منظر اقلیم و مناظر طبیعی فراهم می‌سازد. بررسی انجام شده در شهر سمنان نشان می‌دهد که وجود جاذبه‌ها، بخش تجاری و بخش تاریخی در محدوده‌ی مرکزی شهر سبب اهمیت توریستی بیشتر این قسمت از شهر می‌باشند. در حالی که تأسیسات و مراکز اقامتی و پذیرایی شهر بیشتر در مسیر ورودی و خروجی گردشگران، جایی که هیچ دسترسی به بخش تاریخی و جاذبه‌های شهر ندارند، قرار گرفته‌اند. اگرچه برخی از محققان وجود تأسیسات و مراکز اقامتی را در مرکز شهر موجب تمرکز، ترافیک و شلوغی می‌دانند، اما در شهر سمنان دوری تأسیسات و مراکز اقامتی از جاذبه‌ها که در مرکز شهر قرار دارند، موجب ناشناخته ماندن این جاذبه‌ها برای گردشگران گردیده است.

بخش تجاری شهر به خصوص بازارهای تاریخی آن نه تنها جزئی از بخش مرکزی است، بلکه قسمتی از بافت تاریخی و جاذبه‌ی شهری است که در شکل‌گیری فضای گردشگری شهر نقش عمده‌ای می‌تواند ایفا نماید. مکان‌یابی هتل‌ها و مراکز پذیرایی در شهر سمنان در جهت خیابان‌های اصلی شکل گرفته‌اند که این وضعیت منطبق بر نظر آشورث و تنبریگ است. آنان

منابع

- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ محمود ضیایی؛ علی دلشاد (۱۳۹۱). اصول و فرآیند برنامه‌ریزی راهبردی توسعه توریسم، چاپ اول. مشهد. انتشارات صحرا.
- ابراهیم‌زاده، عیسی؛ عبدا... آقاسی‌زاده (۱۳۸۸). تحلیل عوامل مؤثر بر گسترش گردشگری در ناحیه ساحلی چابهار با استفاده از مدل راهبردی SWOT. فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای. سال اول. شماره اول. دانشگاه اصفهان.
- اداره میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان سمنان (۱۳۸۹). گزارش ۲، بررسی و ارزیابی بخش گردشگری، طرح جامع گردشگری استان سمنان.
- استانداری سمنان (۱۳۸۷). گزارش اقتصادی - اجتماعی استان سمنان در سال ۱۳۸۶، دفتر برنامه‌ریزی و بودجه. معاونت برنامه‌ریزی استانداری سمنان.
- تقوایی، مسعود؛ محمود اکبری (۱۳۸۸). مقدمه‌ای بر برنامه‌ریزی و مدیریت گردشگری شهری، نشر پیام علوی اصفهان. چاپ اول.
- رضوانی، علی‌اصغر (۱۳۷۴). جغرافیا و صنعت گردشگری، تهران. انتشارات دانشگاه پیام نور.
- رنجبریان، بهرام؛ محمد زاهدی (۱۳۸۹). خدمات صنعت گردشگری، اصفهان نشر چهارباغ.
- زمانی‌فراهانی، حمیرا (۱۳۷۹). ایران صنعت گردشگری و خدمات مسافرتی، نشر مؤسسه زهد.
- فرج‌زاده‌اصل، منوچهر؛ مسلم رستمی (۱۳۸۳). ارزیابی و مکان‌گزینی مراکز آموزشی شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS). مطالعه موردی: شهرک معلم کرمانشاه، فصلنامه مدرس علوم انسانی. دوره ۸، شماره ۱.
- کشوری، بهاره؛ پرویز تیموری (۱۳۸۹). کاربرد GIS و TIS در امکان‌سنجی گردشگری ساحلی، نمونه موردی: شهر بابلسر، فصلنامه علمی پژوهشی جغرافیای انسانی. سال دوم. شماره چهارم.
- کلانتری، خلیل (۱۳۸۲). پردازش و تحلیل داده‌ها در تحقیقات اجتماعی - اقتصادی، تهران. نشر شریف.
- موحد، علی (۱۳۸۷). توزیع فضایی مراکز اقامتگاهی در شهرهای تاریخی مطالعه موردی: شهر اصفهان، پژوهش‌های جغرافیای انسانی. شماره ۶۵.
- وارثی، حمیدرضا؛ مسعود تقوایی؛ احمد شاه‌یوندی (۱۳۸۹). تحلیلی بر وضعیت زیرساخت‌های گردشگری در شهر اصفهان (با تأکید بر هتل‌ها)، مجله جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی. سال ۲۲. شماره ۴۴.
- Christodoulakis, S, et al (1998). A modular Approach to Support GIS Functionality in Tourism Applications, Laboratory of Distributed Multimedia Information Systems & Applications - Technical University of Crete.
- Feng, R. M, Morrison, A.M (2003). GIS Application in tourism and hospitality marketing: A case in Brown County, Indiana, 13(2).
- Inskip, E (1991). Tourism Planning: an Integrated and Sustainable Approach, New York, John Wiley & Sons.
- Law, Christopher M (1996). Urban Tourism: Attracting Visitors to Large Cities, Mansell, London.
- Timothy, D. J., Wall, G (1996). Tourist accommodation in an Asian-historic city, The Journal of Tourism Studies, Vol. 6, No 2.